

EDEBİ TÜRLER:

- Bir olay etrafında gelişen türler olay yazısı iken bir düşünceyi dile getirmek için kaleme alınan türler düşünce yazısıdır.

OLAYA DAYALI EDEBİ TÜRLER:

1) Hikâye (Öykü) :

- Yaşamış ya da yaşanabilecek olayları, kişi, yer ve zaman belirterek anlatan kısa yazılara denir.
- Hikâyelerde, karakter sayısı sınırlıdır.
- Kısa soluklu eserlerdir.
- Serim, düğüm ve çözüm bölümlerinden oluşur.

2) Roman:

- Yaşamış ya da yaşanabilecek olayları; kişi, yer ve zaman belirterek anlatan uzun yazılara denir.
- Romanda karakter sayısı fazladır.
- Uzun soluklu eserlerdir.
- Yaşanan olaylar uzun bir zaman dilimini kapsar.
- Serim, düğüm, çözüm bölümlerinden oluşur.

UYARI: Roman ve hikâye yaşamış ya da yaşanabilecek olayları; kişi, yer ve zaman belirterek anlatan eserler olması bakımından karıştırılabilir. Aralarındaki fark ise romanın, hikâyeye göre daha geniş kapsamlı bir anlatı olmasıdır

3) Masal:

- Genellikle, olağanüstü olaylarla süslü, çoğu zaman olağanüstü kişilerin başından geçen, zaman ve yer kavramları belirli olmayan olayların anlatıldığı yazılara masal denir.
- Masallar, tekerleme ile başlarlar.
- Yer ve zaman belli değildir.
- Konuları bakımından evrensel özellik gösterirler.
- Genellikle olaylar gerçeğe uymaz.

- Masalların sonunda iyiler, ödüllendirilir; kötüler, cezalandırılır.
- Masalarda kahramanlar genellikle: cinler, periler, devler gibi olağanüstü varlıklardır.

4) Fabl (Hayvan Masalları)

- İnsan dışındaki canlı ve cansız varlıklara insan özelliği verilerek başlarından geçen olayların insanlara ders verecek şekilde anlatıldığı kısa yazılara fabl denir.
- İnsan dışındaki varlıklar insan gibi konuşturularak ‘konuşturma’ sanatı yapılır.
- İnsan dışındaki varlıklar insan gibi düşünür ve insan gibi davranır yani bu türde ‘kişileştirme’ sanatından yararlanır.
- Fabl türünde amaç ders vermektir.

5) Efsane:

- Eski çağlardan beri söylenegelen, genellikle olağanüstü varlıkları ve olayları konu edinen hikâyelere denir.
- Efsaneler, bir yerin adının nereden geldiğini, yaradılışı bazı doğa olaylarının başlangıcını vb. şeyleri konu edinir.
- Halk tarafından anlatılan bu efsanelerin gerçek olduğuna inanılır.

6) Tiyatro:

- Olayların seyircilerin önünde sergilenmesini amaçlayan bir türdür. Farklı bir şekilde duyguların ve olayların hareket (jest) ve konuşmalarla anlatılmasıdır. Genel olarak temsil edilen eser anlamında da kullanılır.
- Diyaloglara (karşılıklı konuşma) dayanır.
- Genellikle sahnede oynanmak için yazılır ancak okunmak için yazılmış tiyatrolarda vardır.

7) Destan:

- Milletlerin hayatında büyük yankılar uyandırmış tarihî, toplumsal (savaş, göç, istilâ gibi) veya doğal (yangın, salgın hastalık, sel, deprem gibi) olayların anlatıldığı, hayal unsurlarıyla süslenmiş uzun manzum eserlerdir.
- Yazarları belli olmayan (anonim) destanlara doğal; yazarı belli olan destanlara ise yapay destan denir.

DÜŞÜNCEYE DAYALI METİNLER:

1) Anı (Hatıra)

- Yaşanmış bir olayın üzerinden zaman geçtikten sonra anlatıldığı eserlere anı denir.
- Bir kişi, kendi başından geçen bir olayı anlatabileceğini gibi tanık olduğu bir olayı da anlatabilir.
- Geçmişte yaşanan olayları anlattığından geçmişi aydınlatarak tarihe katkı sağlar.

Örnek: ... En büyük bela sineklerdi. Milyonlarca sinek vardı. Siperin bir yanı kara bir kütleyle kaplıydı. Açtığı her şey, örneğin bir teneke et, bir anda sineklerle örtülürdü. Bir kutu reçel bulacak kadar talihliysen açığında önce sinekler daldardı içine. Sinekler ağzının çevresinde, yaralarının, çibanlarının üzerindeydi. Vücudunun bir yerini açığında hemen sineklerle kaplanırdı. Bu gerçek bir lanetti.
(Er Harold Broughton)

2) Günlük (Günce) :

- Gün içerisinde yaşanmış olayların, düşüncelerin günü gününe tarih belirtilerek aktarıldığı edebî türlere denir.

UYARI: Günlük ile anı birbirine karıştırmamalıdır. Günlükte, gün içerisinde yaşanmış olaylar anlatılırken anıda üzerinden zaman geçtikten sonra aktarılan geçmişte yaşanmış olaylar anlatılır.

Örnek: Edindiğim ilk kukumav kuşu beni alaya aldı ve onu almamdan iki saat sonra da öldü. Bu marifeti için de sinsice benim olmadığım bir anı seçmiş. Bunun öncesinde, acıkmış gibi yaparak mideye bir saka kuşunu indirmişti. Yarın gidip dükkân sahibiyle hesaplaşacağım.

3) Otobiyografi (Öz Yaşam Öyküsü) :

- Bir kişinin kendi hayatını kendisinin anlattığı eserlere otobiyografi denir.
- Otobiyografilerde yazar doğum yerini, doğum tarihini, eğitim ve öğretimine ait bilgileri, kendine ait sanat eserlerini, düşüncelerini ve yapmış olduğu ya da katkısının olduğu önemli işler gibi şeyleri aktarabilir.
- Birinci kişi ağzıyla anlatılır.

Örnek: 1989 Hatay doğumluyum. Lise bitene kadar Hatay'da öğrenim gördükten sonra Giresun Üniversitesinde Türkçe Öğretmenliği okudum ve bu bölümden 2014 yılında mezun oldum. Yazı yazmayı küçüklüğümde beri seviyorum. Üniversite okurken Gençlik ve Spor Bakanlığının düzenlediği "Ecdada Mektup" adlı yarışmada Mehmet Akif'e yazdığım mektupla il birincisi oldum. Yazıya olan ilgim her daim sürüyor. Şiir yazıyorum ve bir gün şiirlerimi kitap haline getirmeyi düşünüyorum.

4) **Biyografi (Yaşam Öyküsü):**

- Tanınmış kişilerin hayatlarını anlatan eserlere biyografi denir.
- Üçüncü kişi ağzıyla anlatılır.
- Olaylar kronolojik sıra ile anlatılır.

Örnek: İstiklal Marşımızın ve birçok manzum eserin yazarı Mehmet Akif Ersoy, 1873 yılında İstanbul'da doğmuştur. Gerçek adı Mehmet Ragif'tir. Veterinerlik fakültesini bitiren Akif, 1893 ile 1913 yılları arasında devlet memuru olarak çalışmıştır. Akif'in şiirleri Safahat adlı eserde toplanmıştır. 1920 yılında Burdur milletvekili olarak 1. TBMM'de yer almıştır.

5) **Gezi Yazısı (Seyahatname) :**

- Gezip görülen yerler hakkında tanıtıcı bilgiler veren edebi türe gezi yazısı denir.
- Anlatılanlar yazarın gözlem gücüne dayanır.

Örnek: Çukurova olarak da bilinen Adana'yı gezmeye gidiyorduk. Henüz şehir merkezine varmamışken yolun her iki tarafındaki pamuk tarlalarının görüntüsü hepimizin ilgisini çekmişti. Şehre vardığımızda şehrin ortasından geçen Seyhan Nehri'nin ve hemen yanı başında yükselen Sabancı Camisi'nin eşsiz görüntüsü karşıladı bizleri. Ayrıca hiçbirimiz Seyhan Nehri'nin üzerinde kurulu tarihi Taş Köprü'de bir fotoğraf çekilmeden edemedik.

6) **Deneme:**

- Yazarın, herhangi bir konu hakkındaki düşüncelerini kesin kurallara varmadan anlattığı eserlere deneme denir.
- Deneme yazarı düşüncelerini kanıtlama amacı taşımaz.
- Denemelerde içten, samimi bir üslup kullanılır.
-

- Deneme yazarı kendi kendisiyle konuşuyormuş gibi yazar.
- Anlatılanlar kesin sonuca varmadan anlatılır.
- Deneme türünde Türk edebiyatında Nurullah Ataç, dünya edebiyatında ise Montaigne isimleri en önemli temsilcilerdir.

Örnek: Okumak, haz duymaya, zihnimizi süslemeye ve yetkimizi arttırmaya yarar. Haz duyurmak hususundaki faydası, insan bir köşeye çekilip tek başına kaldığı zaman kendini gösterir. Zihnimizi süslemesinin, konuşurken, yetkimizi arttırmasının da bir iş hakkında hüküm verirken, o işi başarırken faydası dokunur. Tecrübeyle yetişmiş kimseler, tek tek bazı işler yapar, onlar hakkında birer hüküm verebilirlerse de, meseleyi her bakımdan göz önünde tutan öğütler vermek, planlar yapmak, nizamlar kurmak, bilhassa bilgi sahibi kimselerin elinden gelir. Okumaya fazla vakit harcamak, uyusuktur. Okunan kitaplardan süs olsun diye fazla faydalanmak gösteriş, bir hüküm verirken sade kitaptaki kaidelere uymak da ukalalıktır. Bacon.

7) **Makale:**

- Herhangi bir konuda bilgi vermek bir gerçeği savunmak için yazılan yazılara makale denir.
- Makale, araştırma ve incelemeye dayalı bir edebi türdür.
- Makalede ele alınan düşüncelerin kanıtlanabilmesi amaçlanmaktadır.
- Ele alınan düşüncelerin kanıtlanabilmesi için yazar, tanık gösterme, sayısal veriler vb. yararlanır.
- Makalelerde üslup resmidir.
- Makalede, bilimsel verilerden yararlanır.
- Makale, nesnel bir anlatıma sahiptir.
- Gazete ve dergi yazılarıdır.

Örnek: Türkiye'nin eşsiz gölleri ve sulak alanları birer birer yok oluyor. Son 50 yılda Türkiye'nin sulak alanlarının yarısı kaybedildi. Doğa Derneği Sulak Alanlar Koordinatörü Hatice Sarısoy, 50 yıl önce yaklaşık 2,5 milyon hektar sulak alana sahip olan Türkiye'nin 1 milyon 300 bin hektarlık sulak alanını kaybettiğini söylüyor.

8) Söyleşi (Sohbet) :

- Yazarın, herhangi bir konu hakkındaki düşüncelerini okuyucuyla konuşuyormuşçasına anlattığı edebî türe söyleşi denir.
- Karşılıklı konuşma havası içerisinde yazılır.
- Samimi bir üslupla yazılırlar.
- Yazarın, düşüncelerini kanıtlama amacı yoktur.
- Yazarın kişisel düşünceleri ağırlıktadır.
- Söyleşilerde genellikle okuyucuya sorular sorulur ancak cevap okuyucu tarafından değil, yazar tarafından verilir.

Örnek: Asık suratlı insanlardan hoşlanır mısınız desem tabii bana gülersiniz. Zaten ben de biraz gülmeniz için söze böyle başladım. Güler yüze ve gülmeye dair olan bu konuşmayı asık suratla dinlemenizi istemem tabii. Konuşurken söze başladığınız sırada karşınızdakinin kaşlarını çattığını, asık bir suratla sizi dinlediğini görürseniz konuşmak hevesiniz kırılır. Lafı kısa kesip bu tatsız sohbeti bir an önce bitirmeye bakarsınız. Bir de karşınızdakinin sizi güler yüzle dinlediğini, hatta araya biraz da tatlı söz karıştırarak sohbeta renk verdiğini göreceksiniz konuşacağınız gelir.

9) Fıkra (Köşe Yazısı):

- Güncel (aktüel) olaylarla ilgili olarak yazarın kişisel düşüncelerini aktardığı kısa gazete yazıdır.
- Fıkralar karşılıklı konuşma havası içerisinde yazılır. Yani yazar okuyucuyla sohbet ediyormuşçasına yazılarını kaleme alır.
- Ele alınan düşüncelerin kanıtlanması için çalışılmaz.
- Dil doğaldır. Günlük deyimlere, yer yer nükteli sözlerle yer verilir.
- Anlatım senli benlidir.

10) Eleştiri:

- Bir sanat eserinin olumlu ya da olumsuz yanlarını somut verilere dayanarak yargılayıp eserin gerçek değerini ortaya koymak amacıyla yazılan yazı türüne eleştiri denir.
- Eleştirilerde amaç bir eserin gerçek değerini ortaya koyarak onu tanıtmak ve kişilere kılavuzluk etmektir.
- Eleştiri yapan kişiye eleştirmen denir.

UYARI: Eleştirinin sadece olumsuz bir şey olduğunu düşünmek yanlıştır. Eleştiriler olumlu da olabilir olumsuz da olabilir.

Örnek: Yıl 1915... Gelibolu işgalci kuvvetlerin saldırısı altında... Anzaklar kendi topraklarından binlerce kilometre uzakta sadece "prensip" için ölüyor ve öldürüyorlar. Karşılarında ise vatanını savunmak için ölen ve öldüren Türk askeri var. Filmin savaş sahneleri olayın vahametini ve şiddetini gösterecek görsellikte olmasa da dramatik anlamda başarılı. Hendeğe konmuş tüfekli tuzak gibi komik, gereksiz ve anlamsız sahneler biraz can sıkırsa da, akıcı ve sorunsuz ilerliyor film.

SÖZ SANATLARI:

1) **Abartma (Mübalağa) :**

- Bir şeyi olduğundan daha az ya da olduğundan daha fazla göstermeye abartma denir.

Örnek:

- Bir gün gökyüzüne otursam,
Evlerin tavanlarını birer birer açsam.
- Bir of çeksem karşıki dağlar yıkılır.
- Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın/ Gömelim gel seni tarihe desem sığmazsın. Mehmet Akif Ersoy.
- Kim bu cennet vatanın uğuna olmaz ki feda. / Şühedâ fıskırarak toprağı sıksan şühedâ. Mehmet Akif Ersoy. (Şühedâ şehit demektir.)

2) **Benzetme:**

- Bir varlığı başka bir varlığın özellikleriyle ifade etmeye benzetme denir.
- Annem, melek gibi bir kadındı.
- Bizim de kalbimizi kımıldatır yerinden Toprağa diz vuruşu dağ gibi zeybeğin. Yahya Kemal Beyatlı.
- Yüz yıl önce sönmüş bir volkan gibi Küskün ve yorgunum. Faruk Nafiz Çamlıbel.
- Zeytin misali gözleri ile nasılda baktı bana öyle.

3) **Kişileştirme:**

- İnsan dışındaki varlıklara insani birtakım özellikler vermeye kişileştirme denir.
- Limanlar yas, gemiler gözyaşı döküyordu.
- Bahar sabırsızlıkla bekliyordu sırasını, güneş bize gülümsüyordu.
- Kuşlar neşeli şarkılar söylüyordu ağaçlarda.
- Bir sokak lambası bir de ben uykusuzdum.

KOD: "İnsanlaştırma."

4) **Konuşturma:**

- İnsana ait olan konuşma özelliğinin insan dışındaki varlıklar tarafından gerçekleştirilmesine konuşturma denir.
- Gitme, diyordu arkamdan yatağım, odam, evim...
- "Benim adım dertli dolap / Suyum akar yalap yalap / Böyle emreylemiş Çalap (Tanrı) / Derdim vardır inlerim."
- Her şeyimi kaybettim o gün./ Beni yakan kahrolsun, diyordu orman.
- Dal bir gün dedi ki tomurcuğuna: İçimde kanayan yara gibisin.

5) Tezat (Zıtlık) : İki karşıt düşüncenin birlikte söylenmesidir. Burada dikkat edilmesi gereken şey: Kavramsal değil, düşüncesele bir zıtlık durumunun gerçekleşmesi gerektiğidir.

- **Ağlanacak** halimize **güleriz** çoğu zaman.

- Lâkin ben hiç bu kadar mahzun olmadım

Ölümü hatırlatan ne var bu resimde?

Hâlbuki hepimiz **hayattayız**,

- **Gülen** çehremi görüp
Sanmayın beni bahtiyar
Her kahkahanın içinde
Bir damla **gözyaşı** vardır

- Karlar etrafta **beyaz** bir **karanlığa** gömdü
Kar değil gökyüzünden yağın, beyaz
ölümdü.